

L'Institut

Per M. Villangómez Llobet

Li dèiem institut, i mentre hi vaig estudiar encara no ho era ni ho havia set mai. L'espaiós convent dominicà, després que els frares en desaparegueren, es convertí –deixant a part l'església i les seues dependències– en un edifici amb prou capacitat per encabir-hi diversos organismes, certament molt menys complexos aleshores que no avui: l'ajuntament, la presó, el jutjat –si no vaig errat: després passà a l'entresòl d'un edifici pròxim–, una escola oficial d'ensenyament primari i l'anomenat institut, que en realitat era un centre d'ensenyament mitjà subvencionat, els alumnes del qual, en el meu temps, ens havíem d'anar a examinar a Palma, al vertader institut, com hauríem

pogut anar a un altre. Dins el fals institut eivissenc també funcionaven, si més no quan el meu germà gran i jo començàrem a anar a escola, unes classes particulars d'ensenyament primari. Aquesta escola ocupava una de les poques aules d'aquell centre petit i mal organitzat. La sala rebia la llum d'unes finestres que daven al pati de l'església de Sant Domènec, no al claustre del convent, de galeries amb els arcs tapiats, que corresponia a la presó. El nostre pati, al qual no teníem accés, quedava enfonsat, al nivell de la sagristia de l'església, i era ombrívol i humit, amb una mica de jardí mal cuidat, però els murs s'elevaven i dalt d'un dels racons, ja a la plena lluminositat del

---

Façana de llevant, cap a la mar, del convent de dominics. L'institut hi obria algun dels seus balcons. (Foto: Felip Cirer.)

dia, un rellotge de sol els sobrepassava. A la primera, doncs, em vaig passar uns anys dins l'institut, és a dir, l'edifici, però no a l'institut pròpiament dit, d'estudiant de batxillerat. Les tres o quatre sales del convent destinades a la instrucció semblaven el

amb les sales del convent que s'havien dedicat a l'ensenyança i que encara pujava més cap a una tercera planta. La comunicació, al capdavant, amb la sagristia s'havia aparellat, i l'escala, així, baixava a una espècie de soterrani tancat i mig ple de runa. Semblantment,

Pati de l'església del convent, on donaven unes finestres de l'institut. (Foto: Felip Cirer.)

reialme dels Mayans, pare i fill. El fill, “es Jove”, era el meu primer mestre. El pare, “es Vell”, a més de les classes per als futurs batxillers, en feia a una colla de joves que només aspiraven a una millor cultura general. Els ensenyava espanyol i francès. La lliçó d'espanyol consistia principalment en allò que dèiem la classe d'anàlisi, s'entén gramatical. Vaig assistir-hi quan encara estudiava amb “es Jove” però ja estava damunt els nou anys. Per al francès dels que no estudiaven el batxillerat hi havia uns llibres. Encara em sembla que en puc fullejar dos, damunt la taula del professor: un gros volum amb il·lustracions, titulat *La Mythologie du Rhin* i un exemplar de *Les aventures de Télémaque*, l'obra clàssica de Fénelon.

Aquestes classes es feien a l'aula principal de l'institut, que tenia la vista cap a l'avantport i el mar obert, per damunt la murada i el penya-segat. Allí es podia constatar el bon ull dels dominics, que, en edificar-se la nova fortificació, escolliren el millor emplaçament de l'eixamplat recinte. Les embarcacions de la nostra infantesa es podien veure passar per aquelles aigües que es dilataven des de la sortida del port: llaüts, barques pescadores, els vapors correus, el vaporet de les Salines que arrossegava una filera de negres barcasses, els comercials velers... A l'institut hi havia uns bancs vells, una taula gran i unes altres de petites, dues pissarres, alguns mapes. Un element estrany d'aquell primitiu col·legi era l'espaiosa escala que s'obria amplament al fons d'un vestíbul sense mobles i ni tan sols enrajolat. Era l'antiga escala que unia la sagristia de l'església

els trams que pujaven des del col·legi s'acabaven davant una paret. La vella i noble escala descendia a la foscor i pujava cap enlloc. Els esglaons mostraven rajoles de València i la barana era de fusta, sòlida i treballada. Del buc de l'escala, posteriorment, es va cobrir amb un sostre la part inferior i es va obrir la superior a les aules del pis de dalt. Quan érem petits, però, ens sorprenien la desproporció dels trams amb l'esquifit col·legi i la seua inutilitat inquietant.

Als nou anys vaig començar a preparar l'ingrés i el primer curs de batxillerat, a fi d'examinar-me'n als deu, quan ja tendria l'edat exigida. El pla d'estudis crec que era del 1903. En aquell pla havies d'estudiar Gramàtica castellana en el primer curs i no tornar-te-la a mirar mai més. Completaven el curs la Geografia general i les Nocions d'Aritmètica i Geometria. He de dir que en els meus temps aquella mena d'institut era un desastre. Hi havia un professor de Matemàtiques que apareixia el primer dia del curs i després ja no tornàvem a veure. Amb el de Ciències passava el cas contrari: anava cada dia a l'institut –oficialment “Colegio de segunda enseñanza”–, però els que no assistien mai a la seua classe eren els alumnes. Es tancava a la seua sala –on hi havia un armari raconer amb un esquelet, admiració dels acabats d'ingressar–, i a través de la porta plena d'escrits i dibuixos el sentíem que parlava tot sol. No era professor del meu primer curs, però ho era un mestre d'una escola de la Marina, que ensenyava Geografia i Història. Estava disposat a fer classe, però

Joan Mayans i Marí, professor del vell institut, també era músic. En el quadre de Puget toca l'orgue de l'església del Convent.

exigia que els seus alumnes de l'institut anàssim a la seua escola. El meu pare no volia que jo, tan petit i únic alumne del meu curs, baixàs de Dalt Vila i arribàs a una escola d'un ambient diferent, on no coneixia ningú. De manera que, no abandonant jo l'institut i no pujant-hi aquell mestre que es fatigava i que prou feina tenia amb la seua nombrosa patuleia, em vaig quedar sense professor. D'altra banda, la Geografia era una assignatura que jo podia estudiar sol, sota la vigilància paterna. Record la meua expectació davant el text de Geografia acabat d'adquirir i em veig a casa estudiant la primera lliçó, on em trobava amb els noms de Ptolemeu i de Copèrnic. Era el moment importat de deixar el *Grado medio* del mallorquí Porcel, de tanta difusió a les escoles d'aquella època, i de tenir un llibre nou i extens per a cada assignatura.

No tot eren desgràcies a l'institut. Hi havia un bon professor, a la manera antiga, que ho va ser meu de Gramàtica castellana en aquell primer any. Després ho va ser dels dos cursos de llatí i dels dos de francès. En Mayans "es Vell", a més, era complidor. Pertanyia a una família de músics; ell

tocava l'orgue a la Catedral i a Sant Domènec, i a ca seua, privadament, s'entretenia amb el violí. En Macabich va dedicar un poema a aquest violí i en Puget va pintar un retrat d'en Mayans i un bell quadret d'una funció al Convent amb el músic a l'orgue. Un germà i el fill eren pianistes i la seua filla Mercedes cantava amb gust a l'església. El fill pianista, en Mayans "es Jove", havia set, després de la seua germana, el meu mestre d'ensenyament elemental, a l'escola que funcionava dins l'institut. Estudiant Geografia a casa i tenint un professor de Gramàtica, em mancava el de Nocions d'Aritmètica i Geometria. Feia poc que havia arribat a Eivissa un senyor filipí, prim i sever, casat amb una eivissenca. Parlava perfectament el castellà –on s'havia format i com?– i tenia bastants d'alumnes a la seua casa de Dalt Vila, alguns dels quals, confonent la raça malaia amb la mongòlica, li deien "es Xino". Ell no va tenir la culpa del mal resultat dels meus exàmens de juny. Va ser la mala sort: em vaig equivocar en un compte de dividir i em varen suspendre d'ingrés. No podia, per tant, examinar-me de les assignatures de primer curs. Aquell suspens –l'únic

de la meua vida— era un doble motiu de desconsol. Que estava ben preparat ho demostra que pel setembre vaig aprovar l'ingrés i tot el primer curs, incloses les Matemàtiques, gens fàcils a l'institut de Palma. Dia 23 de setembre de 1923: a Palma m'assabentava del colp d'estat del general Primo de Rivera. El fet situa en el temps els meus deu anys.

Vaig anar aprovant, amb alguns notables, els dos cursos següents. De poc em servia la meua assistència a l'institut, tret de les classes del vell Mayans. Per a les Matemàtiques sempre vaig tenir un professor particular. Més que els professors eivissencs ens preocupaven els catedràtics que ens havien d'examinar a Palma. Comentàvem la seua manera de ser, les seues preferències, si eren exigents o benèvols. Ens hi enfrontàvem en uns exàmens sempre orals, un a un. Hi havia el vell Llabrés, de Geografia i Història; el sacerdot Bosch, de llatí, que em va donar notable en els dos cursos; el temible i terrible Dogmael —no record el cognom—, que m'anava examinant d'Aritmètica, de Geometria, d'Àlgebra i Trigonometria, home que s'agitava i cridava, però amb qui no vaig trobar cap dificultat... Només guard un mal record d'en Ferbal, en l'examen de primer curs de francès. Jo havia tengut unes angines molt dolentes i només vaig poder agafar un últim vapor quan creia que ja no hi seria a temps. Vaig arribar a l'institut de Palma quan ja m'havien cridat en l'examen indicat. Vaig demanar al catedràtic, al final de la sessió, si em podria tornar a cridar. Li vaig explicar el meu cas. Ell posava mala cara, potser no em creia. No tenia en compte que jo havia fet un viatge per mar, que només hi havia dos vapors setmanals, que a Eivissa estàvem en condicions d'inferioritat, pel que fa a la distància i les despeses, respecte als mallorquins. Jo insistia en la meua malaltia. Finalment va accedir a examinar-me, amb displicència: "Bueno, pero a ver si otra vez los ibicencos llegan a tiempo". Així, en plural. Jo tenia dotze anys i en aquesta edat afecta força una injustícia, a més d'una incredulitat que almenys hauria d'haver set un dubte.

I a l'octubre vaig començar el quart curs, amb algunes favorables novetats al col·legi eivissenc. Per tal de revifar-lo i millorar-ne l'eficàcia, vengueren dos professors nous, llicenciats en les respectives matèries: un de Matemàtiques, que es deia Abeger i era de La Rioja, i l'altre de Geografia i Història, l'eivissenc Manuel Sorà, que tants d'anys i amb tan bons resultats va ensenyar en endavant a l'illa.

Amb en Sorà vaig trobar un mestre immillorable i diferent. L'assignatura era la Història universal, i a més d'explicar-la i fer-nos estudiar el llibre de text —aquell any, per primera vegada, tenia dos companys de curs—, el professor, que encara no ho era d'institut, ens feia llegir uns altres llibres en francès i ens ampliava els coneixements de l'art de diverses èpoques. De Preceptiva literària el professor era el meu pare. Ens feia classe sempre que podia, és a dir, quan no ho impediien les obligacions de metge. I el catedràtic de Mallorca

era un escriptor i poeta il·lustre, Gabriel Alomar. En l'examen em va fer comptar les síl·labes d'un vers castellà. Crec recordar que era un "octosílabo". No podia sospitar l'autor de *La columna de foc* que l'al·lot de tretze anys que tenia davant escriuria amb el temps, en llengua catalana, molts de versos de tota mena, hexasíl·labs, decasíl·labs, alexandrins...

Tot semblava normal quan vaig començar el cinquè curs. Record la classe de Física en una nova aula, lluminosa i alegre, que s'havia obert al pis de dalt, al capdamunt de l'escala dels frares, una altra vegada útil. Però aquelles classes segons el pla vell s'interromperen tot d'una. S'inaugurava el pla nou de la Dictadura, el del ministre Callejo. Tot va ser capgirat. Es creava, després del batxillerat que es deia elemental, el batxillerat universitari, de ciències o de lletres. Vaig haver de triar una secció, que va ser la de lletres. Vaig estudiar en un any totes les assignatures que em faltaven. Vaig abandonar el col·legi eivissenc i l'institut palmesà. Matriculat a l'institut de Múrcia, on no em vaig haver d'examinar assignatura per assignatura, vaig fer un examen únic, escrit i oral, a la universitat. I així, l'1 d'octubre de 1927, als catorze anys, era batxiller universitari de lletres, per la universitat de Múrcia.

Molt aviat, el col·legi de Dalt Vila es convertia en un institut de debò i el nombre d'estudiants augmentava considerablement. L'institut heretava

L'autor de l'article,
estudiant de
batxillerat,

rat, a
la Ciutat
de Mallorca.

l'històric local del convent, al qual s'afegien noves dependències. El pati d'esbarjo continuava sent la plaça d'Alfons XIII, on es veien més estudiants i la novetat d'alguna estudianta.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET